

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi

Puolustusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 82/2023 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava puolustusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- vanhempi hallitussihteeri Anna Gau, puolustusministeriö
- erityisasiantuntija Joni Korpinen, oikeusministeriö
- esittelijäneuvos Juho Lehtimäki, Oikeuskanslerinvirasto
- esittelijäneuvos Mikko Eteläpää, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- apulaisosastonjohtaja, käräjätuomari Tero Mikkola, Helsingin käräjäoikeus
- valtiosyyttäjä Tuire Tamminiemi, Syyttäjälaitos
- poliisitarkastaja Kimmo Ulkuniemi, Poliisihallitus
- sektorijohtaja Jouni Pulkkinen, Pääesikunta
- professori Dan Helenius
- professori Sakari Melander

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sisäministeriö
- Helsingin hovioikeus
- Rajavartiolaitos
- Suomen Asianajajaliitto
- Upseeriliitto ry

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa, joka korvaa nykyisen, vuonna 2014 voimaan tulleen lain (255/2014). Lisäksi ehdotetaan pääosin teknisluonteisia muutoksia kymmeneen muuhun lakiin.

Hallituksen esitys perustuu pääosin voimassa olevaan lakiin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa, kuitenkin niin, että lain rakennetta, systematiikkaa ja sääntelykokonaisuuksia on muutettu. Voimassa olevaan lakiin verrattuna 1. lakiehdotuksen sotilaskurinpitomenettelyä koskeviin säännöksiin (II osa, luvut 3—10) ehdotetaan vain teknisiä muutoksia tai ei muutoksia lainkaan.

Esityksen keskeisimpiä muutoksia on Pääesikunnalle ehdotettu uusi tehtävä koskien sotilasrikosten estämistä ja paljastamista. Voimassa olevassa laissa Pääesikunnan tehtävänä on sotilasrikosten osalta ainoastaan sotilasrikosten selvittäminen. Lainsäädäntöön ehdotetaan myös uutta sääntelyä yleisistä toimivaltuuksista kaikkiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviin. Lisäksi Pääesikunnalle ehdotetaan eräitä uusia ja itsenäisesti käytettäviä salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia toimivaltuuksia rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyen. Rikosten selvittämisessä käytettävissä oleviin salaisiin pakkokeinoihin sen sijaan ei ehdoteta muutoksia. Muutettaviksi ehdotetaan myös eräitä esitutkinnan käynnistämistä, virka-apua sekä poikkeusolojen ja normaaliolojen häiriötilanteita koskevia säännöksiä.

Esityksen tavoitteena on perusteluista ilmi käyvin tavoin (HE, s. 21) varmistaa sotilaskurinpittoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan sääntelyn ajantasaisuus ottaen huomioon lain voimaantulon jälkeen tapahtuneet toimintaympäristön muutokset sekä voimassa olevassa lainsäädännössä käytännön soveltamistilanteiden yhteydessä havaitut ongelmat. Lakivaliokunta pitää esityksen tavoitteita lähtökohtaisesti kannatettavina.

Esityksen perustelujen mukaan lain rakenne noudattelee mahdollisimman pitkälle poliisilain, pakkokeinolain ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain rakennetta ja systematiikkaa erityisesti salaista tiedonhankintaa koskevien säännösten osalta (HE, s. 23). Lakivaliokunta pitää edellä mainittua systemaattista lain kirjoitusasuun liittyvää lähtökohtaa perusteltuna ja on kiinnittänyt vastaavankaltaisiin näkökohtiin huomiota myös poliisilakia uudistettaessa (LaVL 32/2022 vp, s. 3).

Lakivaliokunta arvioi esitystä omaan toimialaansa liittyen erityisesti sotilaskurinpitomenettelyyn ja rikosten selvittämiseen liittyvien näkökohtien ja toimivaltuuksien kannalta. Edellä todetun mukaisesti mainittujen seikkojen osalta ehdotettu uusi lainsäädäntö vastaa pitkälti voimassa olevaa sääntelyä. Lakivaliokunta ei ole arvioinut uusia rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä tai niihin liittyviä salaisia tiedonhankintakeinoja. Mietintövaliokuntana toimivan puolustusvaliokunnan onkin syytä huolellisesti arvioida mainittujen estämisen ja paljastamisen tehtävien ja toimivaltuuksien perusteltavuutta ottaen huomioon muun muassa salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyvät perusoikeuskysymykset. Lakivaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että hallituksen esitys on myös perustuslakivaliokunnan arvioitavana. Puolustusvaliokunnan onkin syy-

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

tä huomioida mahdolliset perustuslakivaliokunnan näkemykset niin edellä mainittujen seikkojen kuin myös muiden seikkojen sekä lakivaliokunnan tässä lausunnossa käsittelemien kysymysten osalta.

Edellä todetun perusteella lakivaliokunta lausuu esityksestä, erityisesti sen 1. lakiehdotuksesta (jäljempänä myös lakiehdotus), seuraavaa kiinnittäen huomiota myös eräisiin melko teknisluonteisiin seikkoihin.

Yleiset säännökset (I osa)

Suhde muuhun lainsäädäntöön (2 §). Pykälän 1 momentin mukaan Pääesikunnan rikostorjuntaan sovelletaan esitutkintalain (805/2011) ja pakkokeinolain (806/2011) sekä muun lain säännöksiä rikosten estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä, jollei jäljempänä tässä laissa säädetystä muuta johdu.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että pykälätasolla jää epäselväksi, minkä muun lain säännöksiä momentissa tarkoitetaan. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo, että viittaus muuhun lainsäädäntöön on tarpeeton. Valiokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että 2 §:n 1 momentissa oleva viittaus muuhun lainsäädäntöön poistetaan.

Sotilaskurinpitomenettely (II osa)

Esitutinnan toimittaminen kurinpitoesimiehen tai syyttäjän aloitteesta (9 §). Pykälä sisältää säännökset esitutinnan toimittamisesta kurinpitoesimiehen tai syyttäjän aloitteesta. Pykälän 1 momentin mukaan, kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta ja rikoksesta kirjataan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaisesti ilmoitus. Päätös esitutinnan toimittamisesta tai toimittamatta jättämisestä on tehtävä viipymättä. Tutkintaan sovelletaan tämän lain lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa säädetään.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetussa säännöksessä on mm. syyttömyysoletamaan liittyvistä syistä ongelmallista käyttää muotoilua "rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon". Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 3 §:ssä esitutkintakynnystä ei sidota siihen, että rikos olisi tullut esitutkintaviranomaisen tietoon, vaan siihen, että esitutkintaviranomaiselle tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Edelleen valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun säännöksen sanamuodon mukaan kirjaamisvelvollisuus riippuisi siitä, että "rikos on tullut... tietoon" tai kun "on syytä epäillä". Esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi, esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus. Kirjausvelvollisuus on riippumatta siitä, onko asiassa esitutkinnasta vastaavan poliisimiehen näkemyksen mukaan syytä epäillä rikosta tehdyksi vai ei. Epäselvyyttä voi aiheuttaa myös se, mitä ehdotetussa säännöksessä tarkoitetaan "päätöksellä esitutinnan toimittamisesta". Samoin valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun säännöksen mukaan tutkintaan sovelletaan tämän lain lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa säädetään. Ilmaisuu jättää epäselväksi, mitä lakeja tutkintaan on tarkoitettu sovellettavan. Edellä to-

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

detun perusteella lakivaliokunta katsoo, että ehdotettua säännöstä on tarpeen tarkistaa vastaamaan paremmin esitutkintalain lähtökohtia ja muotoiluja.

Puolustusministeriöltä ja oikeusministeriöltä (jäljempänä ministeriöt) saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että *9 §:n 1 momentti* tarkistetaan kuulu- maan esimerkiksi seuraavasti:

"Kurinpitoesimiehen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tehty. Kurinpitoesi- miehen on viipymättä kirjattava esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaisesti ilmoitus. Esitutkinnan toimittamiseen ja sitä koskeviin päätöksiin sovelletaan, mitä esitutkintalaissa tarkemmin sääde- tään, ellei 14 §:stä muuta johdu."

Edellä esitetty tarkistettu muotoilu korostaa kurinpitoesimiehen velvollisuutta toimittaa esitut- kinta ja kirjata ilmoitus sekä vastuuta esitutkintaa koskevista päätöksistä. Esitutkinnan toimitta- miseen ja sitä koskeviin päätöksiin sovellettaisiin, mitä esitutkintalaissa tarkemmin säädetään. Tämä viittaa erityisesti esitutkintalain 3 luvun säännöksiin ja 11 luvun 1 §:ään koskien esitutkin- tapäätöksiä. Esitutkintalain 3 luvun 9 §:stä poikkeavasti kurinpitoesimies voisi vastaavin perus- tein päättää tämän esityksen 14 §:n perusteella esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja lopetta- misesta.

Pykälän 2 momentin mukaan esitutkinta on myös toimitettava, kun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että saadun selvityksen perusteella käytännössä voi esiintyä tilanteita, joissa valtakunnansyyttäjällä voi olla tarve määrätä esitutkinta toimitettavaksi esimerkiksi syyttäjän päätöstä koskevan muutosharkintaratkaisun yhteydessä. Edellä todetun vuoksi valiokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että *9 §:n 2 momenttia* täsmennetään niin, että myös valtakunnansyyttäjä voi määrätä esitutkinnan toimittamisesta. Mainittu 2 momentti voi la- kivaliokunnan mukaan kuulua esimerkiksi seuraavasti:

"Esitutkinta on myös toimitettava, kun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä *tai valtakunnansyyttäjä* niin määrää."

Esitutkinnan toimittaminen Pääesikunnan aloitteesta (10 §) sekä esitutkinnan toimittaminen po- liisin aloitteesta (11 §). Lakiehdotuksen 10 ja 11 §:t sisältävät säännökset esitutkinnan toimitta- misesta Pääesikunnan aloitteesta sekä poliisin aloitteesta.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun 10 §:n mukaan muiden ohella Puolus- tusvoimien asessori voi päättää esitutkinnan aloittamisesta siten kuin esitutkintalain 3 luvun 3 §:ssä säädetään. Kun ehdotetun 182 §:n mukaan Puolustusvoimien asessorin tehtävänä on tässä laissa tarkoitettu Puolustusvoimien rikostorjunnan sisäinen laillisuusvalvonta, pitää lakivalio- kunta kyseenalaisena, voiko asessorilla olla minkäänlaista toiminnallista roolia tai tehtävää — edes 10 §:ssä ehdotettua toimivaltuutta päättää esitutkinnan aloittamisesta — Puolustusvoimien rikostorjunnassa. Lakivaliokunta katsoo, että uskottava sisäinen laillisuusvalvonta edellyttää val- vojan olevan valvonnan kohteeseen nähden toiminnallisesti ulkopuolinen.

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

Edellä selostetun valossa lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta tarkistaa 10 §:n sanamuotoa siten, että Puolustusvoimien asessori ei voi päättää esitutkinnan aloittamisesta.

Edellä todetun mukaisesti lakiehdotuksen 10 ja 11 §:t sisältävät säännökset esitutkinnan toimittamisesta eräiden muiden kuin 9 §:ssä tarkoitettujen virkamiesten aloitteesta. Lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että 10 ja 11 §:ää täsmennetään siten, että mainituissa pykälissä säädetään myös ilmoituksen kirjaamisvelvollisuudesta esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaisesti.

Esitutinnan laajuus (13 §) sekä asian ratkaiseminen kurinpitomenettelyssä ja kurinpitorangaistuksen määrääminen (36 §). Ehdotettu 13 § sisältää säännökset esitutkinnan laajuudesta ja 36 § asian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä ja kurinpitorangaistuksen määräämisestä.

Ehdotetun 13 §:n 1 momentin mukaan esitutkinta toimitetaan tutkittavana olevan asian laadun ja kurinpitoasian ratkaisemisen tai syyteharkinnan edellyttämässä laajuudessa.

Lakivaliokunta toteaa, että ehdotettu sääntelymalli on varsin avoin. Edellä todetun vuoksi lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että 13 §:n 1 momenttia tarkistetaan siten, että sen lisäksi, että esitutkinta toimitetaan tutkittavana olevan asian laadun ja kurinpitoasian ratkaisemisen tai syyteharkinnan edellyttämässä laajuudessa, säännöksen sanamuodossa tuodaan esiin, että esitutkinnassa on selvítettävä esitutkintalain 1 luvun 2 §:ssä säädetyt asiat.

Lakivaliokunta kiinnittää 13 §:n 2 momentin sekä myös 36 §:n 2 momentin osalta huomiota siihen, että molemmissa säännöksissä epäillyn tunnustus voi toimia perusteena tavallista nopeammalle kurinpitomenettelylle. Valiokunta huomauttaa, että tunnustus on todiste muiden todisteiden joukossa, ja myös tunnustettujen tekojen osalta epäillyn syyllisyydestä on oltava riittävä varmuus muun asiassa esitetyn näytön valossa. Ehdotetun 13 §:n 2 momentissa tunnustuksen lisäksi edellytetään, että "esitutkinnan jatkaminen asian selvitettyyn tilaan nähden on kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta". Säännös on verrattavissa niin sanotun kirjallisen menettelyn edellytyksiin (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa, 689/1997, 5 a luku 1 §), joiden mukaan vastaajan tunnustuksen lisäksi edellytetään, että pääkäsitteilyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta. Näin ollen tunnustus ei saisi toimia ainoana todisteena epäillyn syyllisyydestä. Vaatimus asian "muuten selvitetystä tilasta" ei kuitenkaan ilmene lakiehdotuksen 36 §:n 2 momentista. Sen mukaan kurinpitorangaistus saadaan määrätä, jos rikoksesta epäilty on tunnustanut teon tai jos hänen syyllisyyttään voidaan muuten pitää selvänä. Nämä edellytykset ovat esitetyn säännöksen sanamuodon mukaan vaihtoehtoisia, eli joko epäillyn tulee tunnustaa teko tai hänen syyllisyyttään tulee muuten voida pitää selvänä.

Edellä selostetun vuoksi lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että lakiehdotuksen 36 §:n 2 momentti tarkistetaan kuulumaan esimerkiksi seuraavasti:

"Kurinpitorangaistus saadaan määrätä, jos rikoksesta epäilty on tunnustanut teon ja asia on muutoin selvitetty tai jos hänen syyllisyyttään voidaan muuten pitää selvänä."

Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen (14 §). Pykälä sisältää säännökset esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja lopettamisesta. Säännöksen mukaan kurinpitoesimies saa jät-

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

tää esitutkinnan toimittamatta tai lopettaa jo aloitetun esitutkinnan pykälässä säädetyin edellytyksin.

Lakivaliokunta katsoo, että ainakin sääntelytasolla jää ehdotetun pykälän mukaan epäselväksi, tehdäänkö tällaisesta toimittamatta jättämisestä tai lopettamisesta kirjallista päätöstä, kuten pitää tehdä. Esimerkiksi esitutkintalain 11 luvun 1 §:ssä säädetään, että tällaisista toimenpiteistä on tehtävä kirjallinen päätös.

Edellä selostetun vuoksi lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että *14 §:ään* lisätään selvyyden vuoksi velvollisuus laatia asiassa kirjallinen päätös siten, kuin esitutkintalain 11 luvun 1 §:ssä säädetään.

Kiinniotto (20 §). Pykälä sisältää säännökset kiinniottosta. Sen mukaan, jos kurin, järjestyksen tai turvallisuuden säilyttäminen taikka palauttaminen sitä vaatii, saadaan sotilasrikoksesta tavattu tai todennäköisin syin epäilty ottaa kiinni.

Lakivaliokunta toteaa, että ehdotettu 20 § ei ole sanamuodoltaan erityisen onnistunut. Ehdotetussa säännöksessä kiinniottamisen perusteet tässä viittaavat ennemminkin poliisilaisissa säänneltyihin turvaamislousteisiin kuin pakkokeinolaisissa tarkoitettuihin rikosprosessin vaatimuksiin, vaikka ehdotetun 24 §:n mukaan tällaista kiinniottoa voi seurata pidättäminen.

Edellä todetun vuoksi lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että se muuttaa *20 §:ssä* ehdotettua sääntelyä vastaamaan soveltuvin osin pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n sääntelyä.

Pääesikunnan tehtävät ja toimivaltuudet rikostorjunnassa (III osa)

Pääesikunnan tehtävät rikostorjunnassa (11 luku)

Esitutkinnan päättäminen (91 §). Pykälä sisältää säännökset esitutkinnan päättämisestä. Pykälän 1 momentin mukaan esitutkinnan valmistuttua Pääesikunnan virkamiesten tai poliisin on toimitettava tutkimansa asia kurinpitoesimiehelle käsiteltäväksi, jos esitutkinta on suoritettu kurinpitoesimiehen pyynnöstä 12 §:n 4 momentin nojalla. Pykälän 2 momentti sisältää säännöksen, jonka mukaan, jos esitutkinta on toimitettu Pääesikunnan tai poliisin aloitteesta 10 tai 11 §:n nojalla, voidaan esitutkintapöytäkirja toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että lakiehdotuksen 91 §:n 1 momentin mukaisesti tilanteissa, jossa kurinpitoesimies on pyytänyt Pääesikuntaa suorittamaan esitutkinnan, päätöksen valmistuneen esitutkinta-aineiston toimittamisesta syyttäjälle tekisi yksinomaan kurinpitoesimies. Näissä tilanteissa Pääesikunnalla ei siis olisi mahdollisuutta toimittaa esitutkintapöytäkirjaa suoraan syyttäjälle, vaikka sillä oma-aloitteisten tutkintojen tilanteessa sellainen on.

Edellä selostetun vuoksi ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että *91 §:n 1 momenttia* muutetaan siten, että Pääesikunnan virkamiehelle tai poliisille säädetään myös mahdollisuus toimittaa esitutkintapöytäkirja suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle.

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

Edellä todetun mukaisesti 91 §:n 2 momentti sisältää säännöksen, jonka mukaisesti esitutkintapöytäkirja voidaan tietyissä tapauksissa toimittaa kurinpitoesimiehen sijasta suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on noussut esiin, että ei ole perusteltua jättää esitutkintapöytäkirjan toimittamiseen tällaisessa tapauksessa harkintavaltaa. Lisäksi syyttäjän määräämässä esitutkinnassa on syytä noudattaa samaa menettelyä kuin Pääesikunnan ja poliisin määräämissä tutkinnoissa.

Edellä todetun perusteella lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnan harkittavaksi, että *91 §:n 2 momentin* ensimmäistä virkettä täsmennetään seuraavasti:

"Jos esitutkinta on toimitettu *syyttäjän*, Pääesikunnan tai poliisin aloitteesta 9, 10 tai 11 §:n nojalla, *tulee* esitutkintapöytäkirja toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle."

Pääesikunnan virkamiesten toimivaltuudet sotilasrikosten selvittämisessä (92 §). Pykälä sisältää säännökset pääesikunnan toimivaltuuksista sotilasrikosten selvittämisessä. Pykälän 1 momentin mukaan Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista 88 §:ssä tarkoitetussa rikosten selvittämisessä on voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja muualla laissa.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että pykälästä ei selviä tarkemmin, minkä muun lain säännöksiä siinä tarkoitetaan. Kyse on merkittävän julkisen vallan käytöstä, jonka vuoksi yleistä viittausta muihin toimivaltasäännöksiin tulee tarkastella täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen näkökulmasta. Valiokunnan ministeriöiltä saaman selvityksen perusteella 92 §:n sisältämä viittaus muualle lainsäädäntöön on tarpeeton ja se voidaan poistaa.

Edellä todetun perusteella lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että *92 §:n* sisältämä viittaus muuhun lainsäädäntöön poistetaan.

Pääesikunnan yleiset toimivaltuudet rikostorjunnassa (12 luku)

Voimassa olevassa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä suorittavien virkamiesten voimakeinojen käytöstä tai yleisistä toimivaltuuksista ei ole säädetty mitään, vaan laissa on vain viittaus muualle lainsäädäntöön (ks. HE, s. 93).

Lakivaliokunta toteaa, että itsenäisistä toimivaltuussäännöksistä säätäminen nyt käsiteltävässä lakiehdotuksessa on viittaussäännöksiin pohjautuvaa toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä täsmällisempää ja tarkkarajaisempaa, minkä vuoksi ehdotettua sääntelyä voidaan tältä osin pitää perusteiltaan hyväksyttävänä. On kuitenkin huomattava, että Pääesikunnalle ehdotettuja toimivaltuuksia on syytä arvioida siitä näkökulmasta, että niiden välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta tulee arvioida Pääesikunnan rikostorjuntaan liittyvistä tavoitteista käsin. Kullekin toimivaltuudelle on kyettävä esittämään Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviin liittyvä painava peruste, joka osoittaa toimivaltuuden välttämättömyyden. Lisäksi toimivaltuuksien ei tule lähtökohtaisesti olla sisällöllisesti laajempia tai edellytyksiltään erilaisia kuin poliisin vastaavat toimivaltuudet.

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

Edellä todetun vuoksi lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta vielä perusteellisesti arvioi, ovatko Pääesikunnalle ehdotetut toimivaltuudet nimenomaan Pääesikunnan toiminnan kannalta välttämättömiä ja ovatko toimivaltuuksia koskevat säännökset sisällöllisesti enintään poliisilain vastaavia säännöksiä vastaavia. Tämä koskee niin 12 luvussa tarkoitettuja yleisiä toimivaltuuksia kuin jäljempänä todetuin tavoin 13 luvussa tarkoitettuja salaisia tiedonhankintakeinoja.

Edellä todetusta huolimatta lakivaliokunta esittää eräitä yksittäisiä huomioita liittyen 12 luvun säännöksiin.

Henkilöllisyyden selvittäminen (99 §). Pykälä sisältää säännökset henkilöllisyyden selvittämistä koskevasta toimivaltuudesta poliisilain 2 luvun 1 §:ää vastaavasti. Lakiehdotuksen 99 §:n 4 momentissa kuitenkin säädetään, että henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat voidaan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että poliisilaissa vastaavasta toimenpiteestä säädetään turvallisuustarkastusta koskevassa poliisilain 2 luvun 12 §:ssä. Lisäksi asiasta säädetään esitykseen sisältyvän turvallisuustarkastusta koskevan 101 §:n 2 momentissa. Kysymys on turvallisuustarkastuksesta, joten sanottu 4 momentti on syytä poistaa 99 §:stä.

Edellä todetun perusteella lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että 99 §:n 4 momentti poistetaan.

Paikan ja alueen eristäminen (100 §). Pykälä sisältää säännökset paikan ja alueen eristämisestä. Pykälän 1 momentin toisen virkkeen mukaan virkamiehellä on oikeus kieltää liikkuminen tai rajoittaa liikkumista edellä tarkoitettulla alueella, jos se on tarpeen rikoksen estämisen tai paljastamisen turvaamiseksi.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että säännöksessä mainittu kynnys "jos se on tarpeen" vaikuttaa toimivaltuussäätelyn näkökulmasta matalalta. Edellä todetun vuoksi lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta muuttaa 100 §:n 1 momentin toisessa virkkeessä olevan muotoilun "jos se on tarpeen" muotoon "jos se on välttämätöntä".

Voimakeinojen käyttö (104 §). Pykälä sisältää säännökset voimakeinojen käytöstä. Pykälän 3 momentin mukaan reserviläisellä on erittäin tärkeän ja kiireellisen tehtävän suorittamiseksi oikeus Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin virkamies voi toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa. Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että ampuma-aseen käyttöä koskeva 107 § kattaa 104 §:ssä tarkoitettujen voimakeinojen käytön tilanteet. Näin ollen oikeus ampuma-aseen käyttöön 104 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa on myös reserviläisellä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan viranomaisten voimakeinojen käyttö tarkoittaa merkittävää julkisen vallan käyttöä. Tältä osin merkityksellistä on muun ohella perustuslain 124 §, jonka mukaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle. Lakivaliokunta katsoo, että ehdotuksen arviointi erityisesti perustuslain 124 §:n näkökulmasta on merkityksellistä. Lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta kiinnittää tähän huomiota sekä huomioi mahdolliset perustuslakivaliokunnan asiaa koskevat kannanotot.

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

Lakivaliokunta kiinnittää 104 §:n osalta huomiota myös siihen, että esityksen perusteluissa (HE, s. 100) todetaan, että reserviläiseltä tulisi edellyttää muuta kuin tavanomaista asepalvelukseen liittyvää sotilaan voimankäytön koulutusta, jotta hänelle voitaisiin käskää oikeus voimakeinoihin. Tämä ei kuitenkaan ilmene itse säännöksen tekstistä. Valiokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että 100 §:n 3 momenttiin liittyvää sääntelyä tarkistetaan siten, että reserviläisen koulutusvaatimus ilmenee suoraan lain tasolla.

Tekninen valvonta (110 §). Pykälä sisältää säännökset teknisestä valvonnasta. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan teknistä valvontaa voi suorittaa myös rikoksen paljastamiseksi. Tämä poikkeaa poliisilain 4 luvun 1 §:n teknistä valvontaa koskevasta sääntelystä, eikä poliisilla ole mainitun säännöksen perusteella oikeutta suorittaa teknistä valvontaa rikosten paljastamiseksi.

Edellä todetun valossa lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta arvioi 110 §:n 2 momentissa tarkoitettua teknisen valvonnan perusteltavuutta rikosten paljastamisen tehtävässä ja rajaa teknisen valvonnan käyttöä mainittua tehtävää koskevin osin.

Oikeus saada tietoja yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä (112 §). Pykälä sisältää säännökset oikeudesta saada tietoja yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota pykälän 1 momenttiin, jonka mukaisesti tiedonsaantioikeus on rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Valiokunta huomauttaa, että poliisilla ei ole poliisilain 4 luvun 3 §:n mukaan vastaavaa tiedonsaantioikeutta rikosten paljastamiseksi.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan sisäministeriö on 25.9.2023 asettanut lainsäädäntöhankkeen poliisin tiedonvaihtoa koskevan sääntelyn muuttamiseksi (VN/27065/2023). Hankkeessa on tehtävänä arvioida muun ohella poliisilain 4 luvun säännösten muutostarpeita.

Edellä todetun valossa lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että se harkitsee 112 §:n 1 momentin tarkistamista siten, että tiedonsaantioikeus poistetaan rikosten paljastamisen tehtävässä, ja että ensin arvioidaan edellä mainitussa sisäministeriössä meneillään olevassa lainsäädäntöhankkeessa poliisilain 4 luvun mahdolliset muutostarpeet, minkä jälkeen — tai samassa yhteydessä — samaa muutostarvetta arvioidaan tarvittaessa myös muiden viranomaisten kannalta.

Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa (13 luku)

Esityksessä ehdotetaan, että Pääesikunta voi jatkossa käyttää lakiehdotuksen 13 luvussa tarkoitettuja salaisia tiedonhankintakeinoja lakiehdotuksen 88 §:ssä tarkoitettujen sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettujen rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä.

Edellä todetun mukaisesti lakivaliokunta ei ole yksityiskohtaisesti arvioinut estämiseen ja paljastamiseen liittyviä tehtäviä eikä näihin liittyen uusia salaisia tiedonhankintakeinoja vaan keskittynyt sotilaskurinpitomenettelyyn ja rikosten selvittämiseen. Edellä todetun mukaisesti rikosten selvittämisen osalta esityksessä ei lähtökohtaisesti esitetä sisällöllisiä muutoksia salaisten pakkokeinojen osalta verrattuna voimassa olevaan lakiin. Salaiset tiedonhankintakeinot ovat luonteeltaan hyvin voimakkaasti yksilön perusoikeuksiin puuttuvia. Lakivaliokunta esittääkin, että puolustusvaliokunta arvioi huolellisesti ehdotettujen toimivaltuuksien välttämättömyyden ja oikea-

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

suhtaisuuden nimenomaan Puolustusvoimien rikostorjuntatehtävän kannalta. Arvioinnissa on tärkeä huomioida myös mahdolliset perustuslakivaliokunnan nyt käsiteltävää esitystä koskevat huomiot.

Edellä todetusta huolimatta lakivaliokunta esittää eräitä yksittäisiä huomioita liittyen 13 luvun säännöksiin.

Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset (130 §) sekä tekninen katselu ja sen edellytykset (132 §).

Ehdotettu 130 § sisältää säännökset teknisestä katselusta ja sen edellytyksistä. Pykälän 5 momentin mukaan Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalla viranomaisella on aina 2 momentissa säädetyn estämättä oikeus tekniseen kuunteluun, jos se on välttämätöntä virkatehtävän turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Mainitussa 5 momentissa on kyse niin sanotusta rynnäkkötarkkailusta.

Ehdotettu sääntely vastaa tältä osin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 25 §:n 5 momentin sääntelyä. Mainitun lain käsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunta on korostanut, että rynnäkkötarkkailussa on kysymys lyhytaikaisesta ja kertaluontoisesta rajoituksesta, jollaisen rajauksen on syytä näkyä myös rynnäkkötarkkailua koskevan säännöksen kirjoitusasussa (PeVL 36/2017 vp, s. 2—4). Tällainen maininta lyhytaikaisuudesta lisättiinkin säännöksen sanamuotoon eduskuntakäsittelyn yhteydessä (HaVM 28/2017 vp, s. 19).

Edellä todetun valossa lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta tarkistaa 130 §:n 5 momentin sanamuotoa siten, että maininta lyhytaikaisuudesta lisätään säännöksen sanamuotoon siten, että momentti kuuluu esimerkiksi seuraavasti:

"Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalla viranomaisella on aina 2 momentissa säädetyn estämättä oikeus *lyhytaikaiseen* tekniseen kuunteluun, jos se on välttämätöntä virkatehtävän turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi."

Ehdotettu 132 § sisältää säännökset teknisestä katselusta ja sen edellytyksistä. Lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että edellä selostettua vastaava lyhytaikaisuutta koskeva lisäys tehdään myös 132 §:n 5 momenttiin.

Salaista tiedonhankintaa koskeva ilmaisukielto (152 §). Pykälä sisältää säännökset salaista tiedonhankintaa koskevasta ilmaisukiellosta. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetussa 152 §:ssä tarkoitettu ilmaisukielto voidaan pykälän 1 momentin mukaisesti asettaa rikoksen estämiseen tai paljastamiseen liittyvästä syystä. Ilmaisukiellon määrää lakiehdotuksen 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty. Koska lakiehdotuksen 88 § kattaa sotilasrikosten estämisen, paljastamisen, selvittämisen ja syyteharkintaan saattamisen, lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että 152 §:n 1 momenttia täydennetään niin, että siinä mainitaan ilmaisukiellon asettaminen myös rikoksen selvittämiseen liittyvästä syystä.

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotetussa 152 §:ssä ei myöskään säädetä ilmaisukiellosta syyteharkinnan aikana. Valiokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että selvyyden vuoksi 152 §:n säännöstä täsmennetään maininnalla siitä, että syyteharkinnan aikana ilmaisukiellosta päättää syyttäjä esitutkintalain 11 luvun 5 §:n mukaisesti (ks. myös LaVL 18/2014 vp, s. 4—5, jossa valiokunta ehdotti vastaavan lisäyksen tekemistä rikostorjunnasta Tullissa annettuun lakiin).

Ilmaisukiello annetaan ehdotetun 152 §:n 2 momentin mukaan vuodeksi kerrallaan. Vastaava enimmäisaika asetetaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 42 §:n 2 momentissa. Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 16 §:ssä tarkoitettu ilmaisukiello on säännöksen 3 momentin mukaan voimassa enintään kolme kuukautta kerrallaan. Vastaavasti esitutkintalain 11 luvun 5 §:ssä tarkoitettu ilmaisukiello annetaan säännöksen 3 momentin mukaan enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Lakiehdotuksen 152 §:n 2 momentissa asetettua enimmäisaikaa ei esityksessä perustella. Lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että oikeasuhtaisuus-syistä 152 §:n 2 momenttia tarkistetaan niin, että ilmaisukiellon enimmäiskesto vastaa esitutkintalaissa säädettyä.

Ylimääräisen tiedon käyttäminen (158 §). Pykälä sisältää säännökset ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että pykälän 1 momentissa ei tarkemmin yksilöidä niitä rikoksia, joiden selvittämisessä ylimääräistä tietoa saa käyttää. Lakivaliokunta on aiemmin vastaavissa yhteyksissä kiinnittänyt huomiota sääntelyyn, jossa ylimääräisen tiedon käyttämisestä koskevan sääntelyn soveltamisala olisi kattanut kaikki rikokset, jotka täyttävät muut säännöksessä asetetut edellytykset. Valiokunta piti tuolloin perusteltuna, että ehdotettu ylimääräisen tiedon käyttämisestä koskevan säännöksen soveltamisala rajataan perusterikoksia koskevin osin vastaavaksi kuin viranomaisen rikostorjuntatoimivalta (LaVL 16/2017 vp, s. 7). Valiokunta katsoo, että nyt käsiteltävän lakiehdotuksen 158 §:n 1 momenttia on arvioitava samoin.

Edellä todetun perusteella lakivaliokunta esittää puolustusvaliokunnalle, että 158 §:n 1 momentin sanamuotoa täsmennetään siten, että siinä nimenomaisesti mainitaan, että ylimääräistä tietoa voi käyttää Pääesikunnan tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseen.

Lakiehdotuksen 158 §:n 2 momentissa säädettäisiin myös tietyistä rikoksista, joiden suhteen ylimääräistä tietoa voitaisiin käyttää, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kolme vuotta tai jos kyse on säännöksessä nimenomaisesti mainitusta rikoksesta. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä ei tarkemmin perustella, minkä vuoksi esimerkiksi kiristys, laitton uhkaus ja pakottaminen on nimenomaisesti mainittu 158 §:n 2 momentissa rikoksina, joiden suhteen ylimääräistä tietoa saisi käyttää, vaikka ne eivät täytä momentissa muuten asetettua enimmäisrangaistusta. Lakivaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakien vastaavissa säännöksissä (laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa, 48 §:n 2 mom. sekä laki rikostorjunnasta Tullissa, 53 §:n 2 mom.) ei mahdollisteta ylimääräisen tiedon käyttöä kolmen vuoden enimmäisvankeusrangaistuksen alittavissa tilanteissa.

Edellä todetun ja saamansa selvityksen valossa lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta tarkistaa 158 §:n 2 momentin sanamuotoa vastaamaan Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjun-

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

talakien vastaavia säännöksiä (laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa, 48 §:n 2 mom. sekä laki rikostorjunnasta Tullissa, 53 §:n 2 mom.)

Menettely tuomioistuimessa (168—171 §). Lakiehdotuksen 13 luku sisältää säännöksiä myös menettelystä tuomioistuimessa. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu esiin erityisesti lakiehdotuksen 168—171 §:n osalta, että esityksessä on tuomioistuinkäsittelyn menettelyyn liittyvää sääntelyä useammassa pykälässä ja kaksinkertaisesti erilaisin sanamuodoin, mikä aiheuttaa tarpeetonta sekavuutta. Esimerkiksi 169 §:n 2 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskeva vaatimus on käsiteltävä tuomioistuimessa viipymättä ja 171 §:n 1 momentin mukaan lisäksi asia on ratkaistava kiireellisesti. Edelleen 168 § sisältää säännökset käräjäoikeuden istunnon ajasta ja paikasta, 170 §:n 1 momentti vaatimuksen tehneen virkamiehen läsnäolovaatimuksesta ja 171 §:n 1 momentti videoyhteydestä. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu esiin, että ehdotetusta sääntelystä on aihetta ainakin poistaa päällekkäisyydet ja eriävät sanamuodot.

Edellä todetun valossa lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta vielä arvioi *168—171 §:n* sääntelyn rakenteen asianmukaisuuden erityisesti siten, että sääntely ei sisällä päällekkäisyyksiä ja eriäviä sanamuotoja.

Lakivaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että lakiehdotuksen 168 § ei sisällä sotilastiedustelulain (590/2019) 116 §:n mukaista käräjäoikeuden päätösvaltaisuutta koskevaa täydennystä, jonka mukaan käräjäoikeuden kokoonpanoa tulee oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettulla tavalla vahventaa lainoppineella jäsenellä, jollei se ole asian laatu huomioiden ilmeisen perusteetonta. Sen mukaisesti kahden tuomarin kokoonpano on sotilastiedustelulain mukaisissa lupa-asioissa pääsääntö, mikä korostaa kyseisten lupa-asioiden erityistä laatua. Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta katsoo, että johdonmukaisuuden kannalta vastaavan täydennyksen lisääminen myös ehdotetun lain säännökseen (168 §) on perusteltua. Kokoonpanoa koskevaa kysymystä on sinänsä käsitelty hallituksen esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa (HE, s. 168). Sen mukaan kysymys kokoonpanon vahventamisen tarpeesta jäisi kuitenkin tapauskohtaisen harkinnan eli oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettuihin seikkoihin (asian laatu, laajuus tai muu erityinen syy) perustuvan harkinnan varaan.

Edellä todetun perusteella lakivaliokunta esittää, että puolustusvaliokunta tarkistaa *168 §:n* säännöstä siten, että pykälään lisätään täydennys, jonka mukaan käräjäoikeuden kokoonpanoa tulee oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettulla tavalla vahventaa lainoppineella jäsenellä, jollei se ole asian laatu huomioiden ilmeisen perusteetonta.

Erinäiset säännökset (IV osa)

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tehtävät ja toimivaltuudet (14 luku)

Lakiehdotuksen 14 luku sisältää säännöksiä asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tehtävistä ja toimivaltuuksista. Lisäksi myös lakiehdotuksen 98 § sisältää säännökset palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuuksista sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaa-

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

rantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa. Lakivaliokunta on edellä kiinnittänyt huomiota reserviläisten toimivaltuuksiin liittyen voimakeinojen käyttöä koskevaan 104 §:ään ja ampuma-aseen käyttöä koskevaan 107 §:ään.

Reserviläisten toimivaltuuksien kannalta on merkityksellinen perustuslain 124 §, jonka mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Lakivaliokunta kiinnittää puolustusvaliokunnan huomiota siihen, että reserviläiset eivät ole Puolustusvoimien virkamiehiä. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että ehdotettuja lakiehdotukseen sisältyviä reserviläisten toimivaltuuksia arvioidaan vielä perustuslain 124 §:n kannalta ja puolustusvaliokunta ottaa huomioon mahdolliset perustuslakivaliokunnan asiaa koskevat arviot.

Muita huomioita

Rikostorjuntatehtävän siirto poliisille (188 §). Pykälä sisältää säännökset rikostorjuntatehtävän siirtämisestä poliisille. Mainittu sääntely on merkityksellistä erityisesti esitutkinnan puolueettomuuden kannalta. Pykälän 1 momentin perusteella tutkinta tulee aina siirtää poliisille, jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää. Säännös on sinänsä varsin kattava, mutta jättää käytännön soveltamistilanteisiin varsin paljon tulkinnanvaraa. Pykälän 2 ja 3 momentissa puolestaan säädetään tilanteista, jolloin tutkinta on aina siirrettävä poliisille. Pykälän 2 momentissa on lueteltu ne korkeassa asemassa olevat sotilasvirkamiehet, joiden ollessa rikoksesta epäiltyinä tutkinta tulee aina siirtää poliisille. Rajausta on sinänsä esityksessä perusteltu (HE, s. 180) ja esityksessä on tunnistettu tutkinnan puolueettomuuteen liittyviä vaatimuksia.

Lakivaliokunta toteaa, että asia ei ole kuitenkaan yksiselitteinen, ja esittää, että puolustusvaliokunta edelleen harkitsee sitä, tulisiko 188 §:n 2 momentissa mainittujen virkamiesten joukkoa yhä laajentaa. Valiokunta korostaa, että tutkinnan puolueettomuudessa ei ole kyse vain asian oikeaan lopputulokseen pääytymisestä vaan myös siitä, miltä menettely näyttää ulkopuoliselle.

Ilmoitusvelvollisuus poliisille (189 §). Pykälä sisältää säännökset ilmoitusvelvollisuudesta poliisille. Sen mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten on ilmoitettava 89 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta, käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä ilman aiheetonta viivytystä 92 §:ssä tarkoitettujen salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi poliisille. Lisäksi kurinpitoesimiehen on ilmoitettava poliisille käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi. Rikosten estämistä ja paljastamista hoitavien Pääesikunnan virkamiesten on ilmoitettava poliisille ilman aiheetonta viivytystä salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu esiin, että poliisilla tulee tilannekuvan ylläpitämiseksi ja operaatioiden turvallisuuden takaamiseksi olla riittävät tiedot Suomen maaperällä käynnissä olevista rikostorjunta- ja esitutkintaoperaatioista sekä niissä käytettävistä toimivaltuuksista.

Valiokunnan lausunto LaVL 9/2024 vp

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta toteaa, että 189 §:n sisältämillä säännöksillä pyritään nimenomaisesti varmistamaan se, että poliisi on tietoinen muun muassa Pääesikunnan tutkittaviksi kuuluvista rikoksista ja toimenpiteistä, joita suoritetaan rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi, sekä myös sotilasrikosten selvittämiseen käytettävistä salaisista pakkokeinoista. Säännöksellä pyritään varmistamaan se, etteivät viranomaiset tee päällekkäistä työtä. Viranomaisten välisen tiedonkulun osalta merkityksellinen on myös 190 §, jonka mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen on ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava tietoonsa tulleesta rikoksesta sille rikostorjuntaviranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen rikos kuuluu, jos ilmoittaminen on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi taikka milloin se muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esityksessä on kattavasti pyritty huolehtimaan siitä, että tieto kulkee eri rikostorjuntaviranomaisten välillä, mitä valiokunta pitää tärkeänä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Lakivaliokunta esittää,

että puolustusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 18.4.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juho Eerola ps
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Aleksi Jäntti kok
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Maria Ohisalo vihr
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Susanne Päivärinta kok
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Joakim Vigelius ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikko Monto